

העשוי בידי אדם הוי אוהל, הואיל ורחבים הם כמלוא אגרוף.

ותמהינן: והרי דלת דיש בה כמה אגרופין מן הקרקע ועד הדלת [רש"י⁽⁶⁾], וקתני: רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות אלא שוורים. וקא סלקא דעתין, כי לא היו מביאין דלתות מפני שאין דרך אוהל בכך, ואם כן תיקשי כל שכן שוורים [רש"י⁽⁷⁾]!?

אמר אביי: הכי קאמר רבי יהודה: לא הוצרכו להביא דלתות, אלא בשוורים עצמן די; אמנם אף דלתות שפיר דמי.

רבא אמר: לעולם הכי קאמר רבי יהודה: לא היו מביאין דלתות כל עיקר, אלא שאין הטעם כדסלקא דעתין, אלא: שמפני שדעתו של תינוק גסה עליו [מרגיש עצמו בטוח] ביושבו על דלת ואינו ירא ליפול, יש לחוש: שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו, ויטמא

ב-כא — בקבר התהום

ולפיכך היו מביאין שוורים ולא דלתות, כי מתוך שהוא ירא ליפול מהם אינו מוציא ראשו מעבר לרוחב השור, ואינו נטמא.

תניא כוותיה דרבא: רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות כל עיקר, מפני שדעתו של תינוק גסה עליו, שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו, ויטמא בקבר התהום; אלא מביאין שוורים המצרים שכריסותיהן רחבות, והתינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהן, הניעו לשלוח ירדו ומלאום, ועלו וישבו להן על גביהן.

קא סלקא דעתין לפרש טעם רבי יהודה במשנתנו המתיר לישון תחת המיטה בסוכה, שהוא משום שהמיטה אינה אוהל העשוי בידי אדם⁽¹⁾, ולפיכך תמהינן:

והרי מטה דיש בה כמה אגרופים מן החבלים ולקרקע [רש"י], ותנן: רבי יהודה אומר: נזהגים היינו שהיינו ישנים תחת

א. הרי נמצא שאין הגמרא מקשה קושיא מענין הנידון, אלא קושיא בהבנת דברי רבי יהודה; ומה ענינו לכאן??

ב. מה ביאור לשון הגמרא: "והרי דלת דיש בה כמה אגרופין", והרי סברא זו לא נאמרה אלא לענין אוהל שאינו עשוי בידי אדם, ולא לענין "אין דרך אוהל בכך"??

וראה מה שכתבו התוספות, ובמהרש"א מהר"ם וקרני ראם שביארו דבריהם; וראה עוד בריטב"א בשם התוספות, ובהגהות שם בשם תוספות מכתב יד; וראה ביאור הריטב"א בדברי הגמרא; וראה מה שביאר בערוך לנו על פי שיטת רש"י.

1. לפי פשוטת הגמרא, אך עיין רש"י ורש"ש.

אלא דלרבי יהודה אתיא גזירה שוה [ממשכן] ומיעטה במקצת, ומשום הכי אמרינן, דלא אהני גזירה שוה אלא להיכא דליכא כמלא אגרוף דלא חשיב, ובהא גמרינן ממשכן למיהוי עשוי בידי אדם, אבל כשהוא חשוב שיש בו כמלא אגרוף, למצורע מדמינן ליה דחשוב אוהל אע"פ שאינו עשוי בידי אדם.

6. והריטב"א כתב: והרי דלת שיש בה כמה אגרופין, "כדי שלא יצא מגופו של תינוק לחוץ כלום"; והיינו, דרש"י מפרשה על הגובה, והריטב"א מפרשה על הרוחב. וראה ערוך לנו על דברי רש"י.

7. כן פירש רש"י; וצריך ביאור:

אי הכי מטה נמי נימא אוהל היא, הואיל ומגינה על מנעלים וסנדלים שתחתיה?!

אלא אמר רבא חילוק אחר בין שוורים למיטה: שאני שוורים הואיל ועשויים להנין על בני מעיין שלהן שידרתה מגינה עליהן, שנאמר: עור ובשר תלבישני ובעצמות ותידים "תסוככני", הרי ש"סכך" הוא; ולפיכך אע"ג שלגבה עשויה, חשוב אוהל.⁽⁵⁾

ואי בעית אימא: שוורים הוי אוהל מעיקר הדין, ואף על גב שלגבן הן עשויין⁽⁶⁾, ובמיטה נמי לא מתבטל ממנה שם אוהל מפני שלגבה עשויה; וטעמו של רבי יהודה המתיר לישון בסוכה טעם אחר הוא —

רבי יהודה לטעמיה, דאמר: סוכה דירת קבע בעינן, והרה ליה מטה דירת עראי, וסוכה

המטה בפני הזקנים, ומשום שאינו אוהל העשוי בידי אדם; ואמאי, הרי הוכחנו כי אוהל הרחב כמלוא אגרוף, אף כשאינו עשוי בידי אדם הוי אוהל?!⁽²⁾

ומשנינן: שאני מטה הואיל ולגבה עשויה לישון על גבה ולא תחתיה ו"מבטל תחתיה מתורת אוהל" [ריטב"א], ולפיכך מותר לישון תחתיה לדעת רבי יהודה.⁽³⁾

ותמהינן: והרי שוורים נמי לגבן עשויים, ואמאי הווי אוהל להנין מפני הטומאה?!

כי אתא רבין, אמר רבי אלעזר: שאני שוורים, הואיל ואף על גב שלגבן הן עשויים הרי הם עושים מעשה אוהל מתחתיהם, שהרי הם מגינים על הרועים שמכניסין ראשיהן תחת כריסן בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים.⁽⁴⁾

ביאור דבריו, שמנעלים נועלים בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים [כמו שכתב רשב"ם שם]; וגירסת רש"י כאן אינה כגירסתנו: כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה ומנעלין בימות הגשמים.

והרשב"ם פירש שם לפי גירסתנו, שנותנין את הסנדלין בימות החמה תחת המטה עד שיצטרך להם בימות הגשמים.

5. א. צריך לומר דלפי סברת רבא מיטה אינה אוהל, כיון דלגבה עשויה; ולא חייש רבא למה שמשימין תחתיה מנעלים וסנדלים, כיון דסוף סוף עיקר עשייתה לגבה.

ב. כתבו התוספות: אף על גב דהאי קרא באדם כתיב, כל שכן בהמה שכריסה למטה כעין אוהל.

6. יש לפרש בשני אופנים:

האחד: הגמרא חוזרת בה מעיקר הסברא

2. הקשו האחרונים: והרי אהל שאינו עשוי בידי אדם ילפינן לה בגזירה שוה הכתובה גבי טומאת מת, ומהיכי תיתי לומר כי אף גבי סוכה אין מעכב אלא אהל העשוי בידי אדם?! וראה פני יהושע וערוך לנר בזה.

3. העיר הרש"ש: דין זה דומה למה שכתבו הפוסקים, שאף על פי שמצוות אין צריכות כוונה, מכל מקום אם כיון שלא לצאת אינו יוצא ידי חובתו.

4. כתב רש"י: להכי נקט גבי מטה מנעלים וסנדלים, משום דאמרינן בבבא בתרא, איזהו מטה של תלמידי חכמים, כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים שנותנים שם כשהוא בא לשכב ולישון חולץ מנעליו ונותנן תחת מטתו; אבל לתת תחתיה דברים אחרים גנאי הוא לו שמרגיל בני הבית לשם.

אהל קבע, ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע "להסיר שם הסוכה מכאן" [לשון רש"י].

ותמהינן: והא רבי שמעון דאמר נמי: סוכה דירת קבע בעינן, ואתי אהל עראי ומבטל אהל קבע, וכמו שאמר במשנתנו: למדנו שהישן תחת המיטה בסוכה לא יצא ידי חובתו?!

ומבאר הגמרא: בהא פליגי: מר רבי שמעון סבר: אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע; ומר רבי יהודה סבר: לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע.

שנינו במשנה: אמר רבי שמעון מעשה בטבי עבדו וכו':

תניא: אמר רבי שמעון: משיחתו של רבן גמליאל למדנו שני דברים:

למדנו: שעבדים פטורים מן הסוכה. (7)

ולמדנו: שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו.

ומקשינן: ולימא רבי שמעון: "מדבריו" של רבן גמליאל למדנו שני דברים?!

ומפרשינן: מילתא אגב אורחיה קא משמע לן, אגב שהשמיענו רבי שמעון שני דברים שלמדנו מדברי רבן גמליאל; נקט לשון "שיחה", כדי להשמיענו כי הא דאמר רב אחא בר אדא, ואמרי לה, אמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב:

מנין שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד, שצריך לשומעם שיתנו להן לב, שנאמר: אשרי האיש וגו' כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו — דבר קל שבו — לא יבול —

ואילו היה אומר "מדבריו", לא היינו יודעים אלא ש"דברי תורה" שהוא מתכוין ללמד לאחרים הן בלבד צריכים לימוד — ולא "שיחתו".

מתניתין:

הסומך סוכתו בכרעי המטה [רגלי המטה] כלומר: בדופנותיה —

כגון שהיו דופנות המיטה מקיפים אותה משלש רוחות וקרקעית המטה קבועה באותן דפנות; והיה ראשן האחד של הדפנות עומד בארץ וראשן השני עולה למעלה, וסיכך על גבי דפנות המטה — הרי הסוכה כשרה. (8)

ד"לגבה עשויה".

השני: הואיל ונותנין שם מנעלים וסנדלים לא מיקרי "לגבה עשויה", וכן בשוורים מטעם שמגינין על הרועין.

7. ביארו הראשונים: חידוש יש בדבר, ואע"ג שמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות, והוא הדין עבדים שדינם במצוות כנשים; מכל מקום, הוה אמינא שהנשים חייבות בסוכה,

הואיל וכתוב: בסוכות "תשבו" שבעת ימים, ובעינן "תשבו" כעין "תדורו" איש ואשתו; וכן משום דהוה ילפינן "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג המצות, לחייב נשים בסוכה כמו במצה, וכמבואר סברות אלו בסוף הפרק; וטעם פטורם מהלכה למשה מסיני כמבואר שם, תוספות וריטב"א.

8. נתבאר על פי המשנה ברורה, וכן היא

רבי יהודה אומר: אם עומד הסכך על דפנות המיטה, ונמצא שאינה יכולה הסוכה לעמוד בפני עצמה ללא המיטה, הרי הסוכה פסולה.

גמרא:

מאי טעמא דרבי יהודה?

פלוגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל:

חד אמר: מפני שאין לה קבע, שהרי הסוכה מיטלטלת על ידי המיטה; ורבי יהודה לשיטתו, הסובר: סוכה דירת קבע בעינן.⁽⁹⁾

וחד אמר: מפני שמעמידה לסכך הסוכה בדבר המקבל טומאה [המיטה כלי היא ומקבלת טומאה]; ואף שלא למדנו אלא לעיקר הסכך שלא יהא מקבל טומאה, מכל מקום הואיל ועיקר הסכך הן מעמידיו, הוי

כאילו מסכך בדבר המקבל טומאה [רש"י].⁽¹⁰⁾

מאי בינייהו?

איכא בינייהו: כגון שנעץ שפורין של ברזל — כלי המקבל טומאה — וסיכך עליהם:

למאן דאמר: לפי שאין לה קבע, הרי יש לה קבע; ואילו למאן דאמר: מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה, הרי מעמידה בדבר המקבל טומאה.

אמר אביי: לא שנו אלא סמך הסכך על דפנות המיטה עצמה —

אבל סיכך על גב המטה, העמיד מיטות סביב הסוכה כדפנות, וסיכך באמצען על גבי יתדות, הרי הסוכה כשרה.⁽¹¹⁾

משמעות רוב הראשונים; וראה פירוש אחר בשם הרמב"ן בהערה 9 בגמרא.

9. הקשו התוספות: הרי סוכה על גבי בהמה אינה נפסלת אפילו לרבי יהודה משום שאין לה קבע, אלא מטעם אחר, וכמבואר לקמן כג א? ! וביאר הר"ן [כהבנת ה"קהלות יעקב"] שיטת רש"י: כל סוכה שמיטלטלת כולה עם הרצפה שלה מיחשבה שפיר "קבע", כיון דבכל מקום שהיא הרי היא אותה סוכה עצמה, ועל כל פנים הסוכה כולה קבועה כמות שהיא בתדירות, ומשום הכי כשרה סוכה על גבי בהמה; אבל משנתנו מיירי שהרצפה היא קרקע עולם, שהמטה אינה מסורגת בחבלים, וכשנכנס בה הרי הוא עומד על הקרקע, ונמצא דכשיטלטלנה יהא לה מקום חדש ורצפה אחרת, וזה נחשב סוכה ש"אין לה קבע".

והתוספות ביארו על פי הירושלמי: שאין לה עשרה טפחים מקרקעית המטה עד הגג; וראה

בקהלות יעקב סימן טז שהאריך לבאר, מה ענין זה ל"אין לה קבע" שבלשון גמרתנו.

והריטב"א פירש משנתנו בשם הרמב"ן: כפה מיטתו לפי שיש תחתיה גובה עשרה, ונתן הסכך על הכרעים; לפי שאין לה קבע, "שאינה ראויה לעמוד כפזיה, ועומדת לתקנה שתעמוד כדרכה" [ואינו ענין ל"סוכה דירת קבע בעינן"], דוגמא דאמרינן התם לגבי משכב הזב, שאם כפה הזב כלי וישב עליו אינו מטמא במשכב הזב לפי שאומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו, וכן הדין בזה.

10. אבל הריטב"א כתב: לפי שמעמיד בדבר המקבל טומאה, פירוש, שהוא פסול לסכך גזירה שמא יבוא לסכך בו; ולשון הרמב"ן והר"ן: שמא יאמרו: זה עומד וזה מעמיד, כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו.

11. נתבאר על פי משמעות רש"י; אבל הרא"ש

ומפרשין: מאי טעמא?

סוכה המדובבלת ושצילתה מרובה מחמתה כב-א
[מפרש לה בגמרא] — כשרה.

למאן דאמר לפי שאין לה קבע, הרי יש לה קבע;

סוכה המעובה כמין בית, שהסכך שלה עב מאד, אף על פי שאין הכוכבים⁽¹⁾ נראין מתוכה, הרי זו כשרה.

למאן דאמר: מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה, הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה.

גמרא:

מתניתין:

ומפרשין: מאי מדובבלת?

שיתדותיו סומכות עליו, והיינו רבותא דאשמועינן; וכן הוא ברמב"ן במלחמות.

פירש [וראה גם במשנה ברורה]: סיכך על גבי המיטה ממש, אלא שלא העמיד את הסכך על דפנות המיטה אלא על גבי יתדות מחוץ למטה. וצריך ביאור לשני הפירושים, מאי קא משמע לן?! והרי בכלל דברי רבי יהודה הוא, שאמר: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה, הרי משמע: אם יכולה לעמוד בפני עצמה, וכגון שהעמיד הסכך על גבי יתדות, הרי היא כשרה?!]. והריטב"א כתב: אי אפשר לפרש סיכך על גב המטה, שהיינו העמידה על יתדות מבחוץ, כי הרי פשיטא!?

1. א. ביאר המאירי: ואין גוזרין בה משום בית. ב. בברייתא בגמרא איתא: המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה, אין כוכבי חמה נראין מתוכה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין; ומוכח, שמה שאמרו ברישא דברייתא אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה היינו כוכבים ממש, ולפי זה משמע לפרש כן גם במשנה.

ופירש דברי הגמרא על פי פירושו במשנה בשם הרמב"ן, כי הסומך סוכתו על כרעי המטה, הינו שכפה את המטה וסיכך על רגליה; ואמר אביי: "לא שנו אלא סמך במטה בפניה שהיא עומדת להתהפך ואין לה קבע לעמוד כן, אבל סיכך על גבי מטה שעומדת כדרכה על גבי יתדות גבוהות עשרה נתונות במטה כשרה, ואע"ג שמתלטלת עמה".

אבל המאירי כתב [וכן כתב הר"ן]: ובתלמוד המערב דקדקו ממנה: הדה אמרה צריכין הכוכבים ליראות מתוכה, כלומר, שהלשון מוכיח כן, דקאמר "אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה", שראוי לכתחילה להיות הכוכבים נראין מתוכה. ומכל מקום פירשו שם [בירושלמי], כוכבי חמה שנו. רצונו לומר: ניצוצות של חמה, כלומר, שלכתחלה אין לעבותה כל כך שלא יכנסו שם ניצוצות של חמה, אבל כוכבים ממש, אף לכתחלה רשאי לעבותה כל כך שלא יהו נראין מתוכה; וראה עוד שם.

וראה עוד שם בד"ה וחד אמר, שביאר, כי המעמיד סוכתו על גבי אילן אין בזה משום מעמיד בדבר המקבל טומאה דהוי מעמיד דמעמיד, והוסיף: והיינו דאמר אביי: אבל סיכך על גבי מטה, שנעץ יתדות במטה וסיכך עליהם כשרה, למאן דאמר לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה הא אין מעמידה בדבר המקבל טומאה, כיון שאין הסכך סומך ממש על המטה אע"פ

2. פירוש: אם יש שלשה טפחים אויר ביחד הרי נפסלת הסוכה, כיון שהאויר מפסיק וכמו שלמדנו לעיל.